

07

การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมตามแนวทาง
7Rs: กรณีศึกษาวัดบางแพรกและชุมชน
จังหวัดนนทบุรี

Participatory Waste Management
through the 7Rs Framework: A Case
Study of Wat Bang Phraek and Community,
Nonthaburi Province

พีรภัทร หงษ์นคร^{a,✉} และ สุวดี ทองสุกปลั่ง หรรษาสูงสิน^a

^aคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Peerapat Hongnakorn^{a,✉} and Suwadee Thongsukplang Hansasooksin^a

^aFaculty of Architecture and Planning, Thammasat University

✉ phon253937@gmail.com

วันที่รับ (received) 10 ต.ค. 2568 วันที่แก้ไขเสร็จ (revised) 11 ส.ค. 2568 วันที่ตอบรับ (accepted) 14 ส.ค. 2568

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการขยะของวัดบางแพรกและชุมชนในละแวก เพื่อวิเคราะห์การมีส่วนร่วมของ วัด ชุมชน จิตอาสาหมอสะอาด และองค์การบริหารส่วนตำบล บางรักใหญ่ในการจัดการขยะ และเพื่อเสนอแนวทางการจัดการขยะที่เหมาะสมตามกรอบการจัดการขยะแบบ 7Rs สำหรับวัดบางแพรกและชุมชน ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษา และทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสังเกต และการสัมภาษณ์เชิงลึก จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และวิเคราะห์ SWOT ผลการศึกษาพบว่า วัดบางแพรกได้ดำเนินการจัดการขยะของวัดและชุมชน ด้วยรูปแบบการทำบุญวิธีใหม่ และมีกลุ่มจิตอาสาหมอสะอาดซึ่งมีประสบการณ์ในการคัดแยกขยะ มาให้ความรู้แก่ชุมชนในการคัดแยกขยะและช่วยวัดคัดแยกขยะหน้างานจริง ตามแนวทางเฉพาะของหมอสะอาด ซึ่งแตกต่างจากวิธีเดิมโดยสิ้นเชิง การดำเนินงานของวัดและชุมชนได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และเป็นไปตามหลักการจัดการขยะ 7Rs หากแต่ควรสนับสนุนหลักการ Refuse (ปฏิเสธ) Reduce (ลดใช้) และ Repair (ซ่อมแซม) ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อเป็นต้นแบบการเรียนรู้แนวทางการจัดการขยะสำหรับชุมชนอื่นๆ ต่อไป

คำสำคัญ : การจัดการขยะแบบ 7Rs การมีส่วนร่วมของชุมชน จิตอาสาหมอสะอาด

Abstract

This research examines waste management at Wat Bang Phraek and its neighbors, focusing on the participation of the temple, community, “Mor Sa ard” volunteer, and the Bang Rak Yai Subdistrict Administrative Organization. It also proposes management guidelines based on the 7Rs framework. A qualitative approach was employed, collecting data from studying and reviewing relevant documents, observation, and in-depth interviews. Data were analyzed through content analysis, stakeholder analysis, and SWOT analysis. The study found that Wat Bang Phraek manages temple and community waste through a “new way of merit-making,” supported by the “Mor Sa ard” volunteers, who share their expertise in waste separation and assist the temple in on-site sorting. Their approach is distinct from traditional methods. Cooperation from all sectors has strengthened the process, and practices align well with the 7Rs principles. However, the principles of Refuse, Reduce, and Repair should be more concretely implemented and promoted as a model for other communities to learn effective waste management practices.

Keywords : 7Rs Waste Management, Public Participation, Mor Sa Ard Volunteer

บทนำ

ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นหนึ่งในปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ประเทศไทยเผชิญอย่างต่อเนื่อง จากรายงานของกรมควบคุมมลพิษ ปี พ.ศ. 2566 ระบุว่า ประเทศไทยผลิตขยะมูลฝอยมากกว่า 26 ล้านตันต่อปี โดยมีอัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 1-2 ต่อปี อย่างไรก็ตาม การจัดการขยะที่ต้องตามหลักสุขาภิบาลยังอยู่ในระดับต่ำ โดยสามารถกำจัดขยะได้อย่างถูกวิธีเพียงประมาณร้อยละ 38 เท่านั้น กล่าวคือมีการคัดแยกขยะมูลฝอยและนำกลับไปใช้ประโยชน์มีจำนวน 9.31 ล้านตัน (ร้อยละ 34 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น) และยังคงกำจัดขยะไม่ถูกวิธี เป็นจำนวน 7.47 ล้านตัน (ร้อยละ 28 ของปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น) ส่งผลให้เกิดปัญหาขยะล้นเมือง มลพิษทางน้ำและดิน รวมถึงผลกระทบต่อด้านสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว (Pollution Control Department, 2024)

ในระดับจังหวัด นนทบุรีเป็นหนึ่งในจังหวัดปริมาณขยะที่มีการขยายตัวของชุมชนเมืองอย่างรวดเร็ว มีการขยายตัวของเนื้อเมืองสู่พื้นที่เกษตรกรรม และยังประสบปัญหาการจราจรติดขัด และมลพิษอีกหลายด้าน อาทิ น้ำเสีย และปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้น โดยข้อมูลจากกรมควบคุมมลพิษ รายงานว่า จังหวัดนนทบุรีเป็นจังหวัดที่มีปริมาณขยะมูลฝอยมากที่สุดเป็นอันดับที่ 5 ของประเทศ โดยมีปริมาณขยะ 2,065 ตัน/วัน (Thai PBS, 2024) นอกจากนี้ ข้อมูลในระดับท้องถิ่นจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรียังชี้ว่า ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นในจังหวัดมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในเขตที่มีความหนาแน่นของประชากรและกิจกรรมทางเศรษฐกิจสูง (Nonthaburi Provincial Office, 2018) ซึ่งอำเภอบางบัวทอง เป็นพื้นที่ที่มีการผลิตขยะในระดับสูง เนื่องจากชุมชนที่อยู่อาศัยมีการขยายตัวอันเนื่องมาจากการเปิดให้บริการของรถไฟฟ้าสายสีม่วง (เตาปูน-คลองบางไผ่) จึงทำให้มีโครงการที่อยู่อาศัยเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก พร้อมทั้ง ตลาด สถานศึกษา และศูนย์การค้าขนาดใหญ่อย่างเซ็นทรัล เวสต์เกต

วัดบางแพรงและชุมชนดั้งเดิมรอบวัดซึ่งตั้งอยู่ในตำบลบางรักใหญ่ อำเภอบางบัวทอง ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของชุมชนเมือง และปริมาณขยะที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยวัดบางแพรงมีลักษณะเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีการจัดกิจกรรมทั้งทางศาสนาและงานประเพณีต่าง ๆ ตลอดทั้งปี ซึ่งส่งผลให้มีประชาชนเข้ามาร่วมในกิจกรรมที่วัด และทำให้เกิดขยะหลังกิจกรรมจบ ทั้งขยะอินทรีย์จากเศษอาหารที่เหลือทิ้ง ขยะพลาสติกจากบรรจุภัณฑ์ชนิดที่ใช้แล้วทิ้ง และขยะทั่วไปจากผู้มาเยือน หากไม่มีระบบการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ขยะเหล่านี้จะส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ภาพลักษณ์ของวัด และคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยรอบ วัดบางแพรงได้รับผลกระทบจากขยะที่เกิดจากการจัดกิจกรรมเหล่านี้โดยพระสงฆ์ในวัดเป็นผู้รับผิดชอบเก็บกวาดขยะ ทำให้เกิดความลำบากยุ่งยากแก่พระสงฆ์ ซึ่งการจัดการขยะในพื้นที่วัดจึงจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

วัดบางแพรง ได้ดำเนินการจัดทำกิจกรรมด้านการจัดการขยะภายในวัดบางแพรงและชุมชน โดยริเริ่มให้มีการรณรงค์ให้ชาวบ้านมีการจัดการขยะ ลดขยะ คัดแยกขยะก่อนทิ้ง และวัดประสงค์ให้มีการจัดการขยะอย่างถูกวิธี จึงได้ติดต่อขอความช่วยเหลือไปยังจิตอาสาหมอสะอาดซึ่งเป็นกลุ่มจิตอาสาที่มีประสบการณ์ และความรู้ในการคัดแยกขยะ โดยได้รับการตอบรับและให้การช่วยเหลือเป็นอย่างดี โครงการหมอสะอาดเป็นโครงการที่จิตอาสาในโครงการเข้าไปช่วยคัดแยกขยะที่เกิดขึ้นในงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีการรวมตัวของคนหมู่มาก โดยมีเป้าหมายคัดแยกขยะก่อนทิ้งตั้งแต่ต้นทางเพื่อนำไปจัดเก็บอย่างถูกวิธีและเหมาะสม (INN News Agency, 2025) วัดบางแพรงเป็นวัดเพียงแห่งเดียวในตำบลบางรักใหญ่ ที่จิตอาสาหมอสะอาดให้ความร่วมมือช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน จึงมีความน่าสนใจในการทำการศึกษาวิจัย โดยพิจารณาใช้หลักการจัดการขยะ 7Rs เป็นกรอบแนวคิดในการทำวิจัย เนื่องจากวัดบางแพรงและชุมชนมีประสบการณ์ในการคัดแยกขยะมาแล้ว และมีความพร้อมสำหรับการจัดการขยะที่ครอบคลุม

ทุกกระบวนการอันมีส่วนสร้างทัศนคติที่ดีที่นำไปสู่ความยั่งยืนได้ เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายหรือแนวปฏิบัติในภาพรวมสำหรับชุมชนข้างเคียงด้วย งานวิจัยนี้จึงได้กำหนดคำถามการวิจัยไว้ว่า “แนวทางการจัดการขยะตามหลักการ 7Rs ที่เหมาะสมสำหรับวัดบางแพรงและชุมชนโดยรอบ ควรเป็นอย่างไร” พร้อมกันนี้ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

1. ศึกษาแนวทางการจัดการขยะของวัดบางแพรงและผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องในปัจจุบัน
2. วิเคราะห์การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการจัดการขยะ
3. นำเสนอแนวทางการจัดการขยะตามกรอบ 7Rs ที่เหมาะสมสำหรับวัดบางแพรงและชุมชนโดยรอบ

โดยรอบ

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดการขยะ

การจัดการขยะ หมายถึง กระบวนการทั้งหมดตั้งแต่การเกิดขยะ การเก็บรวบรวม การขนส่ง การคัดแยก ไปจนถึงการกำจัดหรือรีไซเคิลอย่างถูกหลักสุขาภิบาลและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือเป็นกระบวนการจัดการที่ครอบคลุมตั้งแต่การควบคุมการเกิดขยะที่แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอย การเก็บรวบรวม เก็บกัก เก็บขน การขนถ่ายและขนส่ง จนกระทั่งเข้าสู่กระบวนการแปรสภาพขยะและฝังกลบขยะ โดยการจัดการนั้นเป็นไปตามหลักการทางด้านสาธารณสุข เศรษฐศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ การอนุรักษ์และสิ่งแวดล้อม (Pollution Control Department, 2023) การจัดการขยะที่ไม่เหมาะสมอาจก่อให้เกิดสภาวะที่ไม่ถูกสุขลักษณะ มลพิษ และการระบาดของโรคภัยไข้เจ็บได้ การจัดการขยะมูลฝอยจึงเป็นกระบวนการที่มีการจัดระเบียบในการเก็บรวบรวม บำบัด ขนส่ง และกำจัดหลังการใช้งาน โดยขยะอาจมาจากครัวเรือน อุตสาหกรรม พื้นที่พาณิชย์ และสถาบันต่างๆ โดยการจัดการที่เหมาะสมจะช่วยป้องกันอันตรายต่อสุขภาพและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (Vedantu, 2025)

การจัดการขยะได้พัฒนาจากหลักการเบื้องต้นไปสู่แนวทางที่ครอบคลุมและยั่งยืนมากขึ้น โดยเริ่มจาก หลักการ 3Rs ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานที่เน้น Reduce (การลดการใช้) Reuse (การนำกลับมาใช้ใหม่) และ Recycle (การรีไซเคิล) (Pollution Control Department, 2021) ต่อมาได้มีการพัฒนาเป็นแนวคิด 5Rs โดยเพิ่ม Refuse (การปฏิเสธ) และ Repurpose (การนำไปใช้ประโยชน์ใหม่) เข้ามา (The Gaia Movement USA, n.d.) เพื่อเน้นการป้องกันขยะตั้งแต่ต้นทางและการสร้างมูลค่าเพิ่มจากของเสีย สำหรับหลักการ 7Rs เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะขยะพลาสติกที่เป็นปัญหาใหญ่ของโลกในปัจจุบัน โดยมีเป้าหมายลดปริมาณขยะที่ถูกทิ้งสู่สิ่งแวดล้อม และเน้นการนำทรัพยากรกลับมาใช้ใหม่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดก่อนการรีไซเคิล การพัฒนาหลักการการจัดการขยะจาก 3Rs สู่ 5Rs และ 7Rs สะท้อนให้เห็นถึงการขยายขอบเขตการจัดการขยะให้ครอบคลุมทั้งการป้องกัน การลด และการนำกลับมาใช้ประโยชน์อย่างหลากหลายมิติ โดยแนวทาง 7Rs (Green Network Thailand, 2024) ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้:

- 1.1 Refuse (ปฏิเสธ): การปฏิเสธสิ่งของที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะบรรจุภัณฑ์ใช้ครั้งเดียวทิ้ง
- 1.2 Reduce (ลด): การลดการใช้และการบริโภคทรัพยากรที่ไม่จำเป็น
- 1.3 Reuse (ใช้ซ้ำ): การนำสิ่งของกลับมาใช้ซ้ำในรูปแบบเดิมหรือรูปแบบใกล้เคียง
- 1.4 Repair (ซ่อมแซม): การซ่อมแซมสิ่งของที่ชำรุดแทนการทิ้งและซื้อใหม่
- 1.5 Recycle/Rot (รีไซเคิล/หมักเป็นปุ๋ย): การนำวัสดุกลับเข้าสู่กระบวนการผลิตใหม่ หรือการหมักขยะอินทรีย์เป็นปุ๋ยหมัก

ขยะอินทรีย์เป็นปุ๋ยหมัก

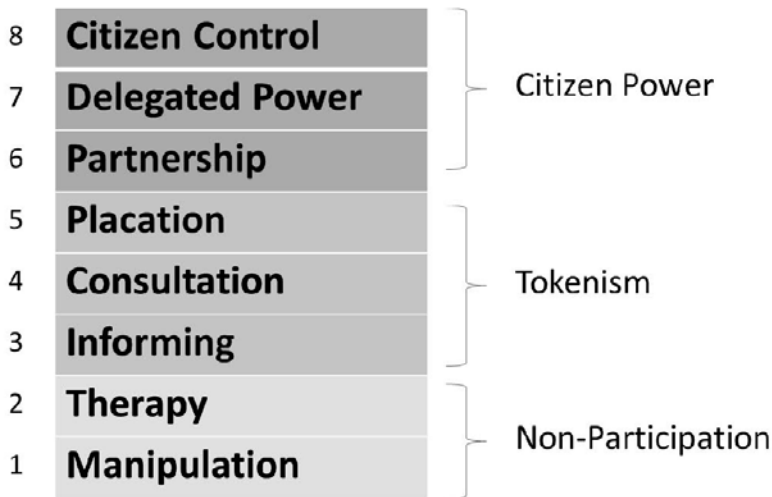
1.6 Return (คืนสู่ธรรมชาติ): การทบทวนพฤติกรรมการบริโภคและการใช้ทรัพยากร เพื่อหาทางเลือกที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมด้วยการกลับคืนสู่ธรรมชาติ เช่น อุดหนุนสินค้าคืนขวด หมุนเวียนบรรจุภัณฑ์

1.7 Recovery/ Repurpose (นำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่): การนำสิ่งของที่หมดประโยชน์มาดัดแปลงเพื่อใช้งานในรูปแบบใหม่

หลักการเหล่านี้จัดเรียงตามลำดับความสำคัญ โดยให้ความสำคัญสูงสุดกับการป้องกันขยะ ตามด้วยการนำกลับมาใช้ใหม่ การรีไซเคิล การนำกลับคืนพลังงาน และการกำจัดเป็นลำดับสุดท้าย แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ที่มุ่งเน้นให้ทรัพยากรถูกนำกลับมาใช้ใหม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างมูลค่าและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งเสริมการนำของเสียกลับมาเป็นวัตถุดิบใหม่ภายใต้หลักการ “ไม่มีของเสียตลอดวงจร” ซึ่งถูกนำมาใช้ในหลายประเทศ เพื่อเปลี่ยนระบบ “ใช้แล้วทิ้ง” ไปสู่ระบบหมุนเวียน (Ellen MacArthur Foundation, 2013)

2. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation)

เป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนในพื้นที่มีส่วนในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ จนถึงการติดตามและประเมินผล โดยงานวิจัยนี้ได้ใช้แนวคิด Ladder of Participation หรือ บันไดของการมีส่วนร่วม ของ (Arnstein, 1969) ซึ่งอธิบายระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจของภาครัฐ โดยเน้นให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่าง “การมีส่วนร่วมที่แท้จริง” กับ “การมีส่วนร่วมจอมปลอม” (Tokenism)

ภาพที่ 1: ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Ladder of Participation)

จากภาพที่ 1 Arnstein แบ่งระดับการมีส่วนร่วม 8 ขั้น ได้แก่ 1) Manipulation (การชักจูง) ประชาชนถูกใช้เพื่อสร้างภาพว่าได้มีการมีส่วนร่วมแล้ว ทั้งที่จริงไม่ได้มีอำนาจใดๆ 2) Therapy (การบำบัด) การมีส่วนร่วมในลักษณะ “เยยวยา” เช่น ทำให้ชุมชนรู้สึกดี โดยไม่มีผลต่อการตัดสินใจจริง โดยขั้นที่ 1-2 เป็น Non-Participation ซึ่งประชาชนไม่มีอำนาจในการตัดสินใจใดๆ 3) Informing (การให้ข้อมูล) ประชาชนได้รับข้อมูล แต่ไม่มีโอกาสซักถามหรือแสดงความเห็น 4) Consultation (การปรึกษาหารือ) มีการสอบถามความคิดเห็น

เห็นของประชาชน แต่ไม่ได้รับประกันว่าจะนำไปใช้ 5) Placation (การปลอบประโลม) มีการแต่งตั้งตัวแทนประชาชนในคณะกรรมการ แต่ยังคงมีอำนาจจำกัด ซึ่งขั้นที่ 3-5 เป็นระดับ Tokenism หรือเหมือนมีส่วนร่วม แต่ไม่สามารถควบคุมการตัดสินใจได้ 6) Partnership (การเป็นหุ้นส่วน) ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจร่วมกับภาครัฐอย่างเท่าเทียม 7) Delegated Power (อำนาจที่มอบให้) ประชาชนมีอำนาจสูงขึ้น มีสิทธิในการตัดสินใจอย่างชัดเจนในบางเรื่อง 8) Citizen Control (การควบคุมโดยประชาชน) ประชาชนมีอำนาจเต็มในการวางแผน ดำเนินงาน และควบคุมโครงการด้วยตนเอง ดังจะเห็นได้ว่าขั้นที่ 6-8 คือระดับ Citizen Power ซึ่งประชาชนมีอำนาจและการควบคุมที่แท้จริง

3. การใช้ Power-Interest Matrix

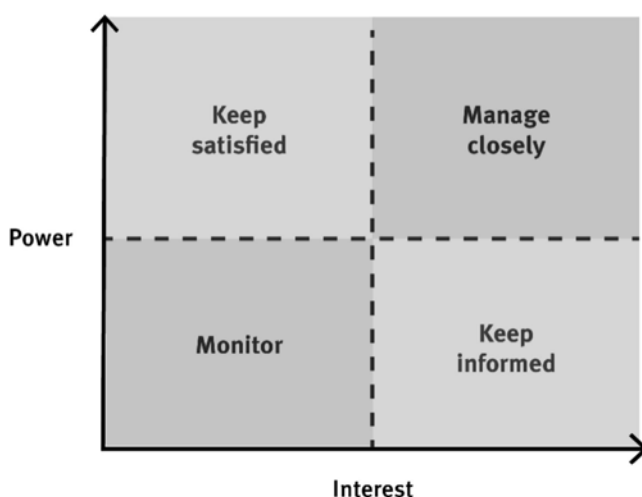
Power-Interest Matrix คือ การวิเคราะห์ด้วยการใช้ตารางเมทริกซ์สองมิติที่ประกอบด้วยปัจจัยด้านอำนาจ (Power) และความสนใจในโครงการ (Interest) เป็นเครื่องมือที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Freeman, 1984) ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ (Greedisgoods, 2023)

3.1 Manage Closely คือ กลุ่มที่มีทั้งอำนาจและความสนใจในระดับที่สูง (High Power: High Interest) เป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ควรให้ความสำคัญมากที่สุดและจัดการอย่างใกล้ชิดเพื่อทำให้คนกลุ่มนี้พึงพอใจมากที่สุด เนื่องจากโครงการจะมีส่วนร่วมกับกลุ่มนี้มากที่สุด

3.2 Keep Satisfied คือ กลุ่มที่มีอำนาจในระดับที่สูง แต่ไม่สนใจในโครงการมาก (High Power: Low Interest) เป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ต้องทำให้กลุ่มนี้พึงพอใจ

3.3 Keep Informed คือ กลุ่มที่สนใจโครงการในระดับที่สูงแต่มีอำนาจต่ำ (Low Power: High Interest) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกลุ่มนี้มักเป็นกลุ่มที่มีประโยชน์อย่างมากเกี่ยวกับเรื่องของรายละเอียดโครงการ จึงจำเป็นต้องให้ข้อมูลที่เพียงพอและพูดคุยเพื่อให้แน่ใจว่าไม่มีปัญหาสำคัญเกิดขึ้น

3.4 Monitor คือ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ยังไม่สำคัญในปัจจุบัน เนื่องจากมีอำนาจและความสนใจในระดับต่ำ (Low Power: Low Interest) แต่ควรสังเกตการณ์กลุ่มนี้เอาไว้เนื่องจากมีโอกาสที่จะกลายเป็นอีก 3 กลุ่มได้ในอนาคต

ภาพที่ 2: ตารางอำนาจ-ความสนใจ (The Power-Interest Matrix)

4. โครงการจิตอาสาหมอสะอาด

โครงการหมอสะอาดเป็นโครงการรณรงค์สร้างวัฒนธรรมและจิตสำนึกใหม่ในการคัดแยกขยะต้นทางขั้นสูง มีพระสุโชติ ปัทมโชโต เป็นประธานโครงการ ซึ่งได้ริเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 และได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ให้เป็น “ค่าของแผ่นดิน” ประจำปี พ.ศ. 2565 ประเภทบุคคล ด้านการส่งเสริมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Office of the Prime Minister, n.d.) โครงการนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาแนวคิดและวิธีบริหารจัดการขยะให้เป็นเรื่องสนุก มีสาระ ลดปัญหาสิ่งแวดล้อม ย่นระยะเวลาการจัดเก็บขยะ และยกระดับการจัดการขยะให้เป็นมาตรฐาน พร้อมทั้งสร้างสรรค์เด็กและเยาวชนเป็นยุวทูตน้อยหมอสะอาดจิตอาสาเพื่อสานต่อแนวคิดการจัดเก็บขยะอย่างถูกวิธี โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์จิตอาสาหมอสะอาดพบว่ามีการสร้างคำขวัญเพื่อสร้างความตระหนักถึงการจัดการขยะ ได้แก่ “คิดดี ทำดี สามัคคี แยกครบ จบสวย งานเล็ก ขยะเล็ก” และ “วัฒนธรรมคัดแยกขยะต้นทาง วิถีธรรม วิถีไทย สร้างสรรค์งานสิ่งแวดล้อม”

โครงการจิตอาสาหมอสะอาดเปิดโอกาสให้เยาวชน พระสงฆ์ สามเณร และคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ของการจัดการขยะ โดยจิตอาสาจะแต่งกายตามวิถีไทย ทำหน้าที่คอยให้คำแนะนำแก่คนในชุมชนที่เคาน์เตอร์หมอสะอาด เด็กและเยาวชนที่เข้าร่วมจะได้รับการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่หาไม่ได้ในห้องเรียน เช่น ทักษะการเรียนรู้ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และความเป็นผู้นำ

ระเบียบวิธีศึกษา

1. **การกำหนดพื้นที่ศึกษา:** ผู้วิจัยใช้ขอบเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ จังหวัดนนทบุรี เป็นพื้นที่ศึกษา ซึ่งประกอบไปด้วยวัดบางแพรก และที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ โดยมีชุมชนอยู่อาศัยรายล้อมอยู่โดยรอบ คิดเป็นเนื้อที่ 3.835 ตารางกิโลเมตร โดยประมาณ

2. **กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลหลัก:** กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำหรับงานวิจัยนี้คือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในขอบเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ รวม 4 กลุ่ม ได้แก่ พระสงฆ์ในวัดบางแพรก 3 รูป ตัวแทนของชุมชนโดยรอบ 13 คน กลุ่มจิตอาสาหมอสะอาด 3 คน และเจ้าพนักงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.บางรักใหญ่) 2 คน รวมทั้งสิ้น 21 คน/รูป

3. **วิธีวิจัย:** ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ร่วมกับการสังเกตการณ์ในช่วงเดือน พฤษภาคม - มิถุนายน 2568 โดยเริ่มจากการเข้าพบเจ้าอาวาสวัด เพื่อขอสัมภาษณ์ และใช้เทคนิค Snowball Sampling ขอคำแนะนำเพื่อการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเป็นทอด ๆ จนกระทั่งเกิดความอิ่มตัวของข้อมูล ซึ่งสังเกตได้จากการที่ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ได้กล่าวถึงผู้มีส่วนร่วมสำคัญท่านอื่น ๆ อีกแล้ว

4. **วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล:** ผู้วิจัยนำข้อมูลการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามหลักการการจัดการขยะแบบ 7Rs เพื่อแจกแจงบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในภาคส่วนต่าง ๆ มีการใช้กรอบแนวคิดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน (Ladder of Participation) เพื่อวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ก่อนนำเสนอแนวทางการจัดการขยะที่เหมาะสม โดยยึดกรอบของหลักการ 7Rs

ผลการศึกษา

วัดบางแพรก เป็นวัดโบราณเก่าแก่ สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2290 ตั้งอยู่บนถนนรัตนานิเบศร์ ตั้งอยู่ในขอบเขตการปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี พื้นที่โดยรอบวัดเป็นชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิมซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกผัก ทำสวน เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลาในบ่อและตามร่องสวน และยังมีวัดในละแวกใกล้เคียงอีก 3 แห่ง คือ วัดมะเดื่อ วัดบางรักใหญ่ และวัดโมลี โดยวัดบางแพรกเริ่มมีการจัดการขยะอย่างจริงจังใน พ.ศ. 2566 เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่มีแผนงานส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนร่วมกันคัดแยกขยะและมีจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อลดปริมาณขยะในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรมตามแผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ.2566-2570) จึงเกิดการประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านในชุมชนรับรู้และร่วมมือในการคัดแยกขยะ

1. แนวทางการจัดการขยะของวัดบางแพรกและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ในงานวิจัยนี้ได้แบ่งกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการคัดแยกขยะออกเป็น 4 กลุ่ม คือ วัดบางแพรก ชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ จิตอาสาหมอสะอาด และองค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ โดยพบว่าแต่ละกลุ่มมีบทบาทและแนวทางในการจัดการขยะดังนี้

1.1 วัดบางแพรก

วัดบางแพรกได้ดำเนินการจัดการขยะในวัดและชุมชนอย่างเป็นระบบ พระสงฆ์โดยการนำของเจ้าอาวาสมีบทบาทสำคัญในการจัดการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง ซึ่งขยะในวัดสามารถจำแนกได้เป็น 7 ประเภท และมีวิธีจัดการโดยสังเขปดังนี้ คือ 1) เศษอาหาร – นำไปเป็นอาหารของปลาในคลองบางแพรกข้างวัด 2) ถูกล้างทำความสะอาดที่ใส่แล้ว – รวบรวมส่งให้รถขนขยะขององค์การบริหารส่วนตำบลฯ นำไปกำจัด 3) ขวดน้ำพลาสติก – นำไปใส่ที่จุดรับขยะรีไซเคิลของวัดรอขาย 4) ขยะพวงมาลัยและดอกไม้ – รวบรวมส่งให้รถขนขยะนำไปกำจัด 5) ภาชนะประเภทใช้แล้วทิ้ง จากโรงงาน เช่น ขามกระดาศ แก้วพลาสติก จาน ขาม ช้อน ตะเกียบ – แยกสิ่งที่ขายได้ไว้รอขาย ส่วนที่เหลือส่งให้รถขนขยะนำไปกำจัด 6) ขยะใบไม้ – กวาดวันละ 2 ครั้งแล้วนำไปเททิ้งบริเวณโคนต้นไม้ใหญ่เพื่อย่อยสลายเป็นปุ๋ย 7) น้ำแข็งที่ทานเหลือจากโรงงาน – แยกใส่ถังต่างหากและนำไปรดน้ำต้นไม้ภายหลัง พร้อมกันนี้ยังได้รณรงค์ให้ชาวบ้านใช้ถุงผ้าและปั่นโตแทนถุงพลาสติก สำหรับงานบุญที่มีโรงงาน วัดได้นำระบบหมอสะอาดมาใช้ โดยตั้งเคาน์เตอร์คัดแยกขยะ จัดเรียงภาชนะซ้อนกันเป็นระเบียบ ใช้ถุงขยะใส่แทนถุงขยะดำสำหรับใส่ขยะแต่ละประเภท ซึ่งช่วยประหยัดพื้นที่ ขนย้ายง่าย และรักษาความสะอาดได้ดีกว่าวิธีเดิมซึ่งใส่ขยะทุกประเภทรวมอยู่ในถุงเดียวกัน

นอกจากการจัดการขยะ วัดยังให้ความสำคัญกับการสร้างจิตสำนึกแก่เยาวชน โดยร่วมมือกับจิตอาสาหมอสะอาดมาสอนการคัดแยกขยะในโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน ให้สามเณรและผู้ปกครองได้เรียนรู้และปฏิบัติจริง พร้อมทั้งจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการคัดแยกขยะอย่างยั่งยืน วัดได้ขยายผลความร่วมมือไปสู่ชุมชนโดยจัดโครงการหมอสะอาดวัฒนธรรมการคัดแยกขยะเพื่อชุมชนยั่งยืนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ มีการจัดอบรม เวทีเสวนา และทอดผ้าป่าขยะรีไซเคิล เพื่อสร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างวัด หน่วยงานท้องถิ่น และประชาชนในการแก้ไขปัญหาขยะร่วมกัน

วัดบางแพรกได้นำเสนอแนวคิดการทำบุญวิธีใหม่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมเวียนเทียนด้วยต้นไม้แทนธูปเทียนในวันวิสาขบูชา ปี พ.ศ. 2568 ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ชาวบ้านสามารถนำต้นไม้กลับไปปลูกที่บ้านหรือถวายวัดได้ ซึ่งช่วยลดขยะและเพิ่มพื้นที่สีเขียว นอกจากนี้วัดยังรณรงค์ใช้พวงหรีดโฟมและดอกไม้สด โดยสนับสนุนให้ใช้ของที่เปื้อนประโยชน์แทน เช่น ต้นไม้ ผ้าห่ม พัดลม เพื่อให้การไว้อาลัยเป็นการสืบทอดบุญกุศลที่ยั่งยืน

ในด้านการลดและนำของกลับมาใช้ใหม่ วัดได้ดำเนินการซ่อมแซมโต๊ะเก้าอี้ที่ชำรุด เย็บธงสามเหลี่ยมจากเศษผ้าที่ชาวบ้านบริจาค ทำผ้าคลุมอาสนะจากจีวรเก่า และเย็บซ่อมสบงจีวรของพระสงฆ์ รวมทั้งใช้ผลิตภัณฑ์ชนิดเติมแทนการซื้อใหม่ เช่น น้ำยาล้างจานและน้ำยาปรับผ้านุ่ม วัดมีภาชนะถ้วยชามสแตนเลสซึ่งสามารถล้างทำความสะอาดเพื่อนำกลับมาใช้ซ้ำได้อีก วัดยังมีแผนงานในอนาคตที่จะรณรงค์ให้ชาวบ้านร่วมทำบุญในวันเข้าพรรษาด้วยการถวายแผ่โสฬัสเซลล์แทนเทียนพรรษา เพื่อลดปริมาณการใช้เทียนและช่วยประหยัดค่าไฟฟ้าของวัด

จากการดำเนินงานทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า วัดบางแพกรับรู้การจัดการขยะ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการสร้างจิตสำนึกชุมชนเข้าด้วยกัน ผ่านการทำบุญวิธีใหม่ที่ยั่งยืน ทำให้วัดเป็นต้นแบบ “วัดสีเขียว” ที่สามารถเป็นแบบอย่างให้กับวัดและชุมชนอื่นๆ ในการร่วมกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและสร้างสังคมที่ยั่งยืนต่อไป

1.2 ชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่

ชุมชนมีการเรียนรู้การจัดการขยะจาก 4 ช่องทางคือ จิตอาสาหมอสระอาด วัดบางแพกร องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ และดูจากรายการโทรทัศน์โดยคัดแยกเองมานานแล้ว ประเภทขยะในครัวเรือนได้แก่ เศษอาหาร ขวดน้ำ ขวดน้ำอัดลม ขวดเครื่องดื่มชูกำลัง ถุงพลาสติก กล่องกระดาษ ซึ่งชุมชนจะคัดแยกเป็น 3 ประเภทหลัก ๆ คือ 1) ขยะทั่วไปทิ้งใส่ถังขยะรอส่งรถขนขยะนำไปกำจัดต่อไป 2) ขยะรีไซเคิลแยกไปบริจาคที่วัดหรือขายให้ร้านรับซื้อ และ 3) ขยะเปียกซึ่งจัดการได้หลายวิธี เช่น การทิ้งเศษอาหารลงในคลองและท้องร่องสวนเพื่อเป็นอาหารให้ปลา หรือให้เป็นอาหารนก การใส่ขยะเปียกในถุงแล้วมัดให้มิดชิดและทิ้งในถังขยะรอส่งรถขนขยะนำไปกำจัดต่อไป และการขุดหลุมฝังถังขยะเปียกบริเวณพื้นที่ว่างของบ้าน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1.2.1 นำถุงพลาสติกมาเจาะรูกันถึง แล้วขุดหลุมใส่ถังนั้นลงไปในหลุม

1.2.2 นำขยะเปียก พวกเศษอาหาร เศษผักผลไม้ มาเทใส่ในถังที่ฝังไว้ ปิดฝาดังให้มิดชิด เพื่อให้อุณหภูมิและไส้เดือนในดินย่อยสลายเศษอาหารให้กลายเป็นปุ๋ย

1.2.3 เมื่อเศษอาหารสูงถึงระดับเดียวกับพื้นดินที่ขุดไว้ ให้เอาดินกลบแล้วย้ายถังไปทำที่จุดอื่นต่อไป

อย่างไรก็ดี ชาวบ้านมักใช้วิธีเก็บขยะเปียกส่งรถขนขยะ หรือนำไปเป็นอาหารปลาและนก ไม่ค่อยนิยมวิธีขุดหลุมฝังถังขยะเปียก เพราะไม่มีบริเวณบ้าน และเห็นว่าขยะเปียกอยู่ในถังจะส่งกลิ่นเหม็น นอกจากจัดการขยะในครัวเรือนของตนแล้ว ชาวบ้านยังได้เข้าร่วมในกิจกรรมจัดการขยะต่าง ๆ ของวัดอีกด้วย

1.3 จิตอาสาหมอสระอาด

ในกระบวนการจัดการขยะ จิตอาสาหมอสระอาดจะเข้าไปช่วยคัดแยกขยะในงานหรือกิจกรรมที่มีการรวมตัวของคนจำนวนมาก โดยมีหลักการเผยแพร่แนวคิดการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง ปลุกฝังแนวคิดตั้งแต่เด็ก และแสดงให้เห็นเป็นตัวอย่างพร้อมให้ฝึกปฏิบัติจริง เมื่อมีหน่วยงานร้องขอความช่วยเหลือ จิตอาสาหมอสระอาดจะให้ความรู้และสาธิตการคัดแยกขยะต้นทางผ่านเคาน์เตอร์หมอสระอาดที่จัดเรียงขยะแต่ละประเภทอย่างปรณีตและงดงาม โดยใช้ถุงขยะใสแทนถุงขยะดำ เพราะสามารถมองเห็นขยะภายในถุง สะดวกในการนำไปจัดการต่อไป จิตอาสาจะคอยประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ผู้เข้าร่วมงานนำขยะมาทิ้งที่เคาน์เตอร์หมอสระอาด แยกขยะใส่กล่องตามประเภท เศษอาหารลงถังแยกกากแยกน้ำ แยกน้ำแข็งใส่ถังต่างหาก และช้อนภาชนะขนาดเดียวกันไว้ด้วยกัน ซึ่งช่วยลดพื้นที่ในถุงขยะได้มาก จากนั้นจะรวบรวมขยะแต่ละประเภทใส่ถุงขยะใสเพื่อนำไปดำเนินการอย่างเหมาะสมต่อไป นอกจากนี้ จิตอาสาหมอสระอาดยังทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาและช่วยเหลือหน่วยงานต่าง ๆ ให้สามารถมีจิตอาสาในหน่วยงานของตนเองเพื่อสืบต่องานคัดแยกขยะในคราวต่อไป

สำหรับการจัดการขยะของวัดบางแพรกและชุมชน จิตอาสาหมอสระอาดได้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือเป็นอย่างมาก ทั้งในโครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน โครงการหมอสระอาดวัฒนธรรมการคัดแยกขยะเพื่อชุมชนยั่งยืน และงานคัดแยกขยะในงานบุญที่มีโรงทานของวัด โครงการหมอสระอาดจึงไม่เพียงแต่ช่วยลดการใช้ถุงขยะดำ 100% และยกระดับการคัดแยกขยะต้นทางสู่ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาทักษะของจิตอาสาไปพร้อม ๆ กับการรักษาสิ่งแวดล้อมของโลกอย่างยั่งยืนอีกด้วย

1.4 องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่

องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่มีบทบาทสำคัญในการจัดการขยะของชุมชนอย่างครอบคลุมและเป็นระบบ โดยเริ่มจากการรณรงค์ให้ชาวบ้านคัดแยกขยะรีไซเคิล และประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านนำขยะรีไซเคิลมาขายให้ผู้รับซื้อที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลฯ เพื่อสร้างแรงจูงใจและความสะดวกในการคัดแยกขยะ นอกจากนี้ ทางองค์การบริหารส่วนตำบลฯ ยังได้จัดทำแผ่นพับคู่มือประชาสัมพันธ์ “เรื่องการค้าแยกขยะในครัวเรือน” ที่มีเนื้อหาครอบคลุมประเภทขยะมูลฝอย 4 ประเภท ได้แก่ ขยะอินทรีย์หรือขยะย่อยสลายได้ ขยะรีไซเคิล ขยะทั่วไป และขยะพิษหรือขยะอันตรายจากชุมชน พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะด้วยมาตรการ 3ช คือ “ใช้น้อย ใช้ซ้ำ และแปรรูปการใช้” รวมถึงสอนขั้นตอนและวิธีการกำจัดขยะอินทรีย์และขยะเปียกในครัวเรือนโดยการขุดหลุมฝังถึงขยะเปียกในบริเวณบ้าน

ในด้านการสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย องค์การบริหารส่วนตำบลฯ ได้ร่วมมือกับวัดบางแพรกและจิตอาสาหมอสระอาดในการจัดทำโครงการหมอสระอาดวัฒนธรรมการคัดแยกขยะเพื่อชุมชนยั่งยืน และมีแผนงานจะขอให้จิตอาสาหมอสระอาดไปสอนวิธีคัดแยกขยะแก่นักเรียนในโรงเรียนวัดมะเดื่อและโรงเรียนวัดบางรักใหญ่ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกในการจัดการขยะตั้งแต่วัยเยาว์ นอกจากนี้ ยังได้ดำเนินการรับสมัครอาสาสมัครท้องถิ่นรักษ์โลก (อถล.) ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสนใจ มีความสมัครใจ มีความเสียสละและอุทิศตนในการทำงานด้านการจัดการสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย รวมทั้งการป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง เพื่อให้มีอาสาสมัครที่คอยช่วยเหลือและขับเคลื่อนงานด้านการจัดการขยะในชุมชน

ในด้านการปรับปรุงระบบจัดเก็บขยะ องค์การบริหารส่วนตำบลฯ ได้แก้ไขปัญหการจัดเก็บขยะที่เคยประสบในอดีต ซึ่งใช้รถขนขยะของตนเองที่มีสภาพเก่า เสียบ่อย และมีปัญหาพนักงานประจำรถที่ไม่สามารถเก็บขยะได้ตรงตามเวลาที่กำหนด ทำให้เกิดขยะตกค้างและสร้างความเดือดร้อนแก่ชาวบ้าน โดยได้จ้างบริษัทเอกชนเป็นผู้จัดเก็บขยะภายในพื้นที่แทน พร้อมกำหนดวันจัดเก็บขยะและเวลาปฏิบัติงานที่ชัดเจน ทั้งยังจัดทำใบปลิว “สายด่วนจัดเก็บขยะ” เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในพื้นที่ได้รับทราบวันเวลาในการปฏิบัติงานการเก็บขยะมูลฝอย และเปิดช่องทางร้องเรียนรับทราบปัญหาผ่านการสแกนคิวอาร์โค้ดเข้ากลุ่มเพื่อรับข่าวสารการจัดเก็บขยะ รวมทั้งแจ้งเรื่องร้องเรียนกรณีขยะตกค้างหรือการจัดเก็บไม่เป็นเวลา เพื่อให้สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงที

ผลลัพธ์จากการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ปรากฏชัดเจนจากสถิติปริมาณขยะย้อนหลัง 12 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2566 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2567 โดยพบว่าปริมาณขยะได้ลดลงอย่างมีนัยสำคัญ จากเดือนตุลาคม พ.ศ. 2566 ที่มีปริมาณขยะ 203.96 ตัน เหลือเพียง 157.16 ตันในเดือนกันยายน พ.ศ. 2567 ลดลง 46.8 ตัน คิดเป็นสัดส่วนลดลงถึงร้อยละ 22.9 ซึ่งเป็นไปตามแผนงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ในการลดขยะในพื้นที่ และสะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จของการบูรณาการความร่วมมือระหว่างหน่วยงานท้องถิ่น วัด จิตอาสา และประชาชนในการจัดการขยะอย่างยั่งยืน (Bang Rak Yai Subdistrict Administrative Organization, 2024)

ดังนั้น เมื่อได้ประเมินบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง 4 กลุ่มว่าสามารถจัดการขยะตามหลักการ 7Rs ได้มากน้อยเพียงใด จึงจำแนกได้ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1: เปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักการ 7Rs ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย

ผู้เล่นหลัก	Refuse (ปฏิเสธ)	Reduce (ลดใช้)	Reuse (ใช้ซ้ำ)	Repair (ซ่อมแซม)	Recycle (รีไซเคิล)	Return (คืนสู่ธรรมชาติ)	Recovery (นำกลับมา ใช้ใหม่)
วัดบางแพรง	ปฏิเสธการรับ พวงหรีดไฟ ดอกไม้อสด	ลดการใช้ ถุงพลาสติก ใช้ผลิตภัณฑ์ ชนิดเติม	ใช้ภาชนะ ซ้ำเก่า เย็บเป็น ของใหม่	ซ่อมโต๊ะ เก้าอี้ จักร	แยกขวด พลาสติก ขายขยะรีไซเคิล	เวียนเทียนด้วย ต้นไม้มงคล ถวายต้นไม้	ใบไม้ทำปุ๋ย เศษอาหารเลี้ยงปลา
ชุมชน	งดพวงหรีด ไฟ ดอกไม้อสด (แต่ยังไม่ ชัดเจน)	ลดการใช้ถุง พลาสติก เปลี่ยนเป็นการ ใช้ถุงผ้า บันได	ใช้ซ้ำบ้าง (ยังไม่มาก)	ไม่ปรากฏ	แยกขวดน้ำ กระดาด ขาย/ บริจาค	ร่วมเวียนเทียน ด้วยต้นไม้ และ ถวายต้นไม้ให้วัด	บางครั้งเรือน ถังขยะเปียกทำปุ๋ย เศษอาหาร เลี้ยง ปลา/นก
จิตอาสาหอ สะอาด	งดใช้ถุงขยะดำ	ลดปริมาณ ขยะในงานบุญ	ส่งเสริม การใช้ซ้ำ	ไม่ปรากฏ	ช่วยคัดแยก เพื่อส่งต่อ รีไซเคิล	ไม่เด่นชัด	ช่วยจัดการขยะใน กิจกรรม ลดขยะ ตกค้าง
อบต.บางรัก ใหญ่	ส่งเสริมงดใช้	ส่งเสริมลดใช้	ส่งเสริม ใช้ซ้ำ	ไม่ปรากฏ	ส่งเสริมแยก ขยะรีไซเคิล	สอนทำปุ๋ยขยะ อินทรีย์	สอนฝังถังขยะ เปียกเพื่อทำปุ๋ย ลดขยะตกค้าง

จากตารางข้างต้น จึงสามารถสรุปได้ว่าวัดบางแพรงเป็นต้นแบบของการจัดการขยะที่ปฏิบัติตาม 7Rs มากที่สุด มีความครบถ้วนและชัดเจนเป็นรูปธรรม ควรค่าแก่การเป็นวัดต้นแบบสีเขียว ในขณะที่ชุมชนมีความเด่นในเรื่องรีไซเคิลและนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle / Recovery) แต่ยังไม่ชัดเจนในด้านการปฏิเสธ การลดใช้ และการซ่อมแซม (Refuse / Reduce / Repair) ส่วนจิตอาสาหอสะอาดมีบทบาทหลักในการปลูกฝังและรณรงค์มากกว่าการจัดการเชิงปฏิบัติ และท้ายที่สุดคือ องค์การบริหารส่วนตำบล มีภาพที่เน้นเชิงนโยบายและระบบ ทำให้ชุมชนทำตามได้ง่าย มีตัวชี้วัดทางสถิติที่พิสูจน์ได้จากปริมาณขยะที่ลดลง

2. บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและระดับการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาแนวทางการจัดการขยะของวัดบางแพรงและผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องในส่วนที่ผ่านมาสามารถสรุปเป็นบทบาทและความสำคัญได้ตามตารางที่ 2

ตารางที่ 2: แสดงบทบาทและความสำคัญของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการคัดแยกขยะ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	บทบาท	ความสำคัญ
วัดบางแพรง	คัดแยกขยะประเภทต่าง ๆ รณรงค์ลดพลาสติก ทำบุญวิถีใหม่ สร้างจิตสำนึกเยาวชน	เป็นต้นแบบ “วัดสีเขียว” ที่สร้างแรงบันดาลใจและขยาย ผลไปสู่ชุมชน
ชุมชน	คัดแยกขยะในครัวเรือน (ทั่วไป-รีไซเคิล-เปียก) ร่วมกิจกรรมวัด	ผู้ปฏิบัติงานจริงในชีวิตประจำวัน ทำให้การจัดการขยะเกิด ผลในระดับครัวเรือน
จิตอาสาหมอสะอาด	รณรงค์ สาธิต จัดค่ายเตอร์คัดแยก ปลุกฝัง เยาวชน เป็นที่ปรึกษา	ผู้ประสานระหว่างวัด-ชุมชน-หน่วยงานรัฐ ช่วยสร้าง วัฒนธรรมการคัดแยกขยะ
อบต.บางรักใหญ่	กำหนดนโยบาย จัดทำคู่มือคัดแยกขยะ สนับสนุน โครงการ จัดเก็บขยะและปรับปรุงระบบ	กลไกหลักด้านโครงสร้างและระบบการจัดการ ช่วย ให้การทำงานต่อเนื่องและวัดผลได้จริง

เมื่อวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญร่วมกับการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) ทำให้พบความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจ (Power) และความสนใจ (Interest) ดังนี้

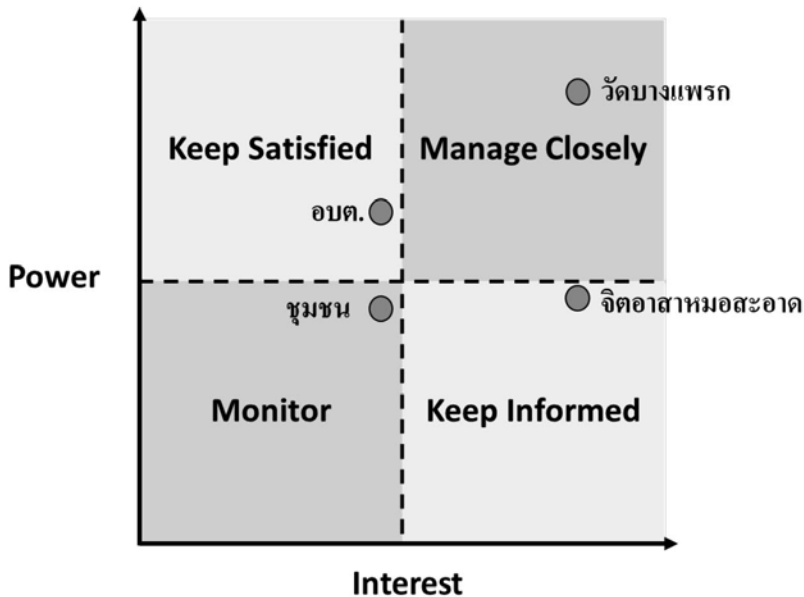
2.1 วัดบางแพรง จัดเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประเภท High Power: High Interest อยู่ในตำแหน่งผู้มีบทบาทหลัก (Key Player) เพราะวัดบางแพรงเป็นศูนย์กลางหรือต้นกำเนิดในการจัดทำกิจกรรมจัดการขยะต่าง ๆ มีการบริหารและมีส่วนร่วมโดยตรง วัดมีความต้องการให้การจัดการขยะประสบความสำเร็จเป็นวัดสีเขียว เป็นต้นแบบ จึงพยายามเพิ่มภาคีเครือข่าย สร้างกิจกรรมและแหล่งความรู้ใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาต่อยอดกิจกรรมที่มีอยู่ เพิ่มจำนวนจิตอาสาช่วยเหลืองานของวัดให้เพียงพอกับปริมาณงาน และเผยแพร่ผลงานการจัดการขยะของวัดบางแพรงสู่สาธารณะทางสื่อออนไลน์ เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ และจะสามารถเพิ่มจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมลดขยะกับวัดบางแพรงได้มากขึ้น

2.2 ชุมชน จัดเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประเภท Medium-low Power: Medium-low Interest เนื่องจากชุมชนไม่ได้เป็นผู้กำหนดนโยบาย แต่มีบทบาทสำคัญในการช่วยคัดแยกขยะ ทำให้กิจกรรมของวัดบางแพรงเดินหน้าต่อไปได้ ส่วนเรื่องของความสนใจนั้น มีอยู่พอประมาณ เพราะขยะมีผลต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ แต่ก็พบข้อจำกัดเรื่องพื้นที่และความสะดวกในครัวเรือน ในกรณีของชุมชนรอบวัดบางแพรงนั้นควรสังเกตการณ์ (monitor) และผลักดันให้กลายเป็นกลุ่ม High Interest ต่อไป ด้วยการให้ข้อมูลอันเกี่ยวข้องข้อดีของการจัดการขยะ และกระตุ้นให้มีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง (Keep Informed)

2.3 จิตอาสาหมอสะอาด จัดเป็นประเภท Medium Power: High Interest เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญ (Key Player) ที่ควรสนับสนุนต่อเนื่อง เพราะจิตอาสาหมอสะอาด มีความตั้งใจช่วยเหลือวัดบางแพรงและชุมชนในการคัดแยกขยะ แต่เป็นเพียงผู้สนับสนุน ไม่ได้กำหนดนโยบาย และไม่มีอำนาจตัดสินใจต่อกิจกรรมของวัด เป็นกลุ่มที่ทุ่มเทและมุ่งมั่นต่อการจัดการขยะ นำเสนอแนวทางการจัดการโดยเผยแพร่ “โครงการหมอสะอาด” ให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ผ่านสื่อออนไลน์หรือจัดกิจกรรม ประชาสัมพันธ์ ปลุกฝังแนวคิดการคัดแยกขยะให้นักเรียนในโรงเรียน เพื่อสร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ถือเป็นผู้สร้างความเชื่อมโยงให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

2.4 องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ จัดเป็นประเภท High Power: Medium Interest ควรต้องดูแลให้อยู่ในเครือข่าย เพราะมีอำนาจสูง แต่ไม่จำเป็นต้องมีส่วนร่วมทุกเรื่อง (Keep Satisfied) เพราะมีอำนาจจัดการระบบโครงสร้าง เช่น การเก็บขยะ นโยบายสนับสนุน แต่มีบทบาทน้อยในการให้ความช่วยเหลือ

กิจกรรมของวัดและชุมชน สนใจในเชิงการบริหารและภาพรวมท้องถิ่น เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นงานของวัดและชุมชน ไม่ใช่งานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่โดยตรง งานหลักจึงเป็นเพียงการนำเสนอแนวทางจัดการโดยย้าเตือนให้มีบริการที่ดีและตรงเวลาในการจัดเก็บขยะในชุมชน และกระตุ้นให้จัดทำแผนงานใหม่ ๆ ที่ให้บริการจัดการขยะในชุมชน

ภาพที่ 3: การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดย The Power-Interest Matrix

เมื่อพิจารณารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับต่าง ๆ ด้วยทฤษฎี Ladder of Participation งานวิจัยพบว่า การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนกับวัดบางแพรกนั้น เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วม ขั้นที่ 3 Informing (การให้ข้อมูล) กล่าวคือ ผู้ที่มีบทบาทและอำนาจในการกำหนดนโยบายการจัดการขยะคือ องค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ ประชาชนเป็นเพียงกลุ่มที่ได้รับข้อมูลและสนใจเข้าร่วม แต่ไม่มีโอกาสซักถามหรือแสดงความเห็น ประชาชนให้ความร่วมมือดำเนินการตามความคิดริเริ่มของวัดบางแพรก ซึ่งได้รับการสนับสนุนช่วยเหลือจากจิตอาสาหมอสะอาด ดังนั้น วัด ชุมชน และหมอสะอาด จึงเป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ วัดบางแพรกนั้นแม้จะเป็นศูนย์กลางสำคัญ แต่หากขาดความสนใจจากชุมชน และไม่ได้รับความช่วยเหลือจากจิตอาสาหมอสะอาด การจัดการขยะในทางปฏิบัติก็ไม่สามารถเป็นรูปธรรมได้

3. แนวทางการจัดการขยะตามแนวทาง 7Rs

การจัดการขยะของวัดบางแพรกและผู้เกี่ยวข้องมีความโดดเด่นในด้านบูรณาการ ศาสนา-ชุมชน-อาสาสมัคร-ท้องถิ่น ที่สามารถลดขยะจริงและสร้างวัฒนธรรมใหม่ แต่ความท้าทายคือ การรักษาความต่อเนื่องและขยายผลสู่ชุมชนวงกว้าง เพื่อให้ระบบยั่งยืนไม่ขึ้นกับบุคคลหรือพื้นที่เฉพาะ ดังนั้น เพื่อการวิเคราะห์ให้เห็นแนวทางการจัดการขยะตามแนวทาง 7Rs ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ SWOT เพื่อแสดงให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3: การวิเคราะห์ SWOT: การจัดการขยะของวัดบางแพรกและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ปัจจัย	ข้อดีด้านบวก	ข้อเสียด้านลบ
ปัจจัยภายใน	Strengths (จุดแข็ง) - วัดบางแพรก เป็นต้นแบบ “วัดสีเขียว” มีระบบคัดแยกขยะละเอียด และสร้างนวัตกรรมบุญวิถีใหม่ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม - เกิดความร่วมมือหลายฝ่ายทั้ง วัด-ชุมชน-จิตอาสา-อบต. ร่วมกันขับเคลื่อน ทำให้เกิดเครือข่ายเข้มแข็ง - จิตอาสาหมอสะอาด เป็นพลังกลาง ช่วยปลูกฝังเยาวชนและสร้างวัฒนธรรมคัดแยกขยะต้นทาง - อบต.บางรักใหญ่ มีบทบาทเชิงระบบและนโยบาย จัดการโครงสร้างเก็บขยะ ทำให้ผลสัมฤทธิ์วัดได้จริง จากการลดปริมาณขยะ	Weaknesses (จุดอ่อน) - ชุมชน ยังมีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่บ้าน ทำให้การจัดการขยะแยกแบบฝังถังไม่ค่อยได้ผล และยังไม่เด่นด้าน Refuse/ Reduce/ Repair - ระบบการจัดการ ขึ้นกับความร่วมมือ หากขาดแรงขับเคลื่อนจากวัดหรือจิตอาสา อาจทำให้ความต่อเนื่องลดลง - การวัดผลด้านจิตสำนึก เช่น การเปลี่ยนพฤติกรรมในครัวเรือน ยังไม่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร - การลดใช้ (Reduce) และการซ่อมแซม (Repair) ยังไม่แพร่หลายสู่ชุมชนวงกว้าง - ต้นทุนเวลาและแรงงาน ในการคัดแยกขยะอย่างละเอียด อาจทำให้เกิดความท้อถอยหากไม่มีแรงกระตุ้นอย่างต่อเนื่อง - การพึ่งพิงบุคคลหลัก เช่น เจ้าอาวาส แทนนำจิตอาสา หากขาดผู้นำที่เข้มแข็ง การดำเนินงานอาจสะดุด
ปัจจัยภายนอก	Opportunities (โอกาส) - การขยายผลจากวัดบางแพรกสู่วัดอื่น ๆ และชุมชนรอบข้าง ให้กลายเป็นเครือข่ายวัดสีเขียว - การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น สสส. และนโยบายรัฐบาลด้าน Circular Economy สามารถช่วยเพิ่มทรัพยากรและขยายโครงการ - การใช้กิจกรรมวัฒนธรรมและศาสนา (เช่น บุญแบบรักโลก เวียนเทียนด้วยต้นไม้) เป็นเครื่องมือ เชื่อมใจคนกับสิ่งแวดล้อม - สถิติการลดขยะชัดเจน ช่วยสร้างกรณีศึกษาและโมเดลเชิงนโยบาย ที่สามารถเผยแพร่ได้ในระดับประเทศ	Threats (อุปสรรค) - ผู้รับซื้อขยะรีไซเคิลอาจลดราคา หรือเลิกรับซื้อขยะ ทำให้ไม่สามารถนำขยะรีไซเคิลไปดำเนินการต่อได้ - ภาครัฐยังไม่มีมาตรการที่เข้มงวดในการคัดแยกขยะ ก่อให้เกิดประชาชนบางส่วนไม่ให้ความร่วมมือ

เมื่อนำผลการวิเคราะห์ SWOT ในตารางที่ 3 มาพิจารณา ร่วมกับการเปรียบเทียบการปฏิบัติตามหลักการ 7Rs ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย ดังปรากฏในตารางที่ 1 จะพบว่า การจัดการขยะในพื้นที่วัดบางแพรกและชุมชนโดยรอบเกิดจากความร่วมมือของ 4 ผู้เล่นหลัก ที่ต่างมีบทบาทสำคัญและเสริมกันอย่างเป็นระบบ โดยวัดบางแพรกเป็นแกนกลางและต้นแบบ โดยมีจิตอาสาหมอสะอาด ทำหน้าที่เป็น “คนกลาง” ในการสร้างวัฒนธรรมใหม่ของการคัดแยกขยะต้นทาง ผ่านการสาธิต การเป็นพี่เลี้ยง และการสร้างเครือข่ายจิตอาสา นอกจากนี้ ความสำเร็จที่เกิดขึ้นยังมาจากนโยบายในภาพใหญ่ที่สนับสนุนเศรษฐกิจหมุนเวียนหรือ Circular Economy แต่ทั้งนี้ เอกชนที่รับซื้อขยะก็เป็นอีกหนึ่งตัวแปรที่เกี่ยวข้องและยากแก่การควบคุม เพราะหาการาคารับซื้อขยะรีไซเคิลปรับตัวลดลง ก็อาจไม่เกิดแรงจูงใจให้เกิดการคัดแยกและจัดการขยะได้

สำหรับแนวทางการจัดการขยะตามหลักการ 7Rs ด้านที่มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมแล้ว ได้แก่ Recycle (รีไซเคิล) ซึ่งวัดบางแพรกกสามารถคัดแยกขยะได้ละเอียดถึง 7 ประเภท มีระบบการจัดการที่ชัดเจนและเป็นขั้นตอน รวมถึง Recovery (การนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่) ผ่านการนำเศษอาหารไปเป็นอาหารปลา และใบไม้ย่อยสลายเป็นปุ๋ย และ Return (คืนสู่ธรรมชาติ) ด้วยการเวียนเทียนด้วยต้นไม้เพื่อนำไปปลูกในลำดับต่อไป ทั้งสามหลักการนี้มีการปฏิบัติอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ในขณะที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกหลัก ที่จัดระบบการเก็บขยะให้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นผู้นำนโยบายของท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม หลักการ Refuse (ปฏิเสธ) และ Reduce (ลดใช้) ยังอยู่ในระดับกิจกรรมและยังไม่ได้กลายเป็นวัฒนธรรมที่ฝังลึกในชีวิตประจำวันของชุมชนอย่างเต็มที่ นอกจากนี้การ Repair (การซ่อมแซม) ยังควรสนับสนุนให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น การพัฒนาต่อไปจึงควรมุ่งเน้นให้สามหลักการนี้กลายเป็นวิถีปฏิบัติที่ยั่งยืนและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงแค่กิจกรรมชั่วคราวหรือเฉพาะในโอกาสพิเศษเท่านั้น

การอภิปรายผล

จากข้อสังเกตในเนื้อหาส่วนที่ผ่านมา ผู้วิจัยพบว่าหลักการ Refuse (ปฏิเสธ) Reduce (ลดใช้) และ Repair (การซ่อมแซม) ยังไม่ได้กลายเป็นวัฒนธรรมที่ฝังลึกในชีวิตประจำวันของชุมชนอย่างเต็มที่ และควรสนับสนุนให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น การพัฒนาต่อไปจึงควรมุ่งเน้นให้สามหลักการนี้กลายเป็นวิถีปฏิบัติที่ยั่งยืนและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้น โดยสรุปแล้วสิ่งที่มีโอกาสปรับปรุงได้ในอนาคตจึงได้แก่

1. Refuse (การปฏิเสธไม่รับสิ่งที่จะกลายเป็นขยะ) เนื่องจากยังไม่มีข้อมูลที่ชัดเจนว่าชุมชนและวัดมีการรณรงค์การรับถุงพลาสติก โฟม หรือบรรจุภัณฑ์ที่ไม่จำเป็น หากมีกระบวนการนี้ จะช่วยลดขยะตั้งแต่ต้นทางได้มาก
2. Reduce (การลดใช้) กล่าวคือ ชุมชนยังไม่เน้นลดปริมาณการใช้บรรจุภัณฑ์หรือของฟุ่มเฟือย หากมีมาตรการ เช่น ใช้ภาชนะส่วนตัวในงานบุญ ลดการใช้พลาสติกในงานวัด จะช่วยเสริมจุดแข็งได้
3. Repair (การซ่อมแซม) ยังไม่มีกิจกรรมซ่อมแซมเพื่อยืดอายุการใช้งานของสิ่งของ (เช่น เฟอร์นิเจอร์ เครื่องใช้ไฟฟ้า) หากมีการเพิ่ม “มุมซ่อมของ” หรือ “ตลาดแลกเปลี่ยน” จะช่วยลดการสร้างขยะใหม่ได้มาก

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของวัดบางแพรกกและชุมชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ประสบความสำเร็จจากการบูรณาการความร่วมมือของทุกภาคส่วน ได้แก่ วัดบางแพรกกซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางและต้นแบบ “วัดสีเขียว” ที่ริเริ่มนวัตกรรมการทำงานวิถีใหม่ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ชุมชนที่ให้ความร่วมมือในการคัดแยกขยะในครัวเรือน จิตอาสาหมอสะอาดที่ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงและผู้ถ่ายทอดความรู้ในการคัดแยกขยะต้นทางอย่างเป็นระบบ และองค์การบริหารส่วนตำบลบางรักใหญ่ที่กำหนดนโยบายและจัดระบบการเก็บขนขยะอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการจัดการขยะที่กล่าวมานี้สอดคล้องกับหลักการ 7Rs โดยเฉพาะในด้าน Reuse, Recycle, Recovery และ Return ที่มีการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม หลักการ Refuse, Reduce และ Repair ยังอยู่ในระดับกิจกรรมและยังไม่ได้กลายเป็นวัฒนธรรมที่ฝังลึกในชีวิตประจำวันของชุมชนอย่างเต็มที่ การพัฒนาต่อไปจึงควรมุ่งเน้นให้สามหลักการนี้กลายเป็นวิถีปฏิบัติที่ยั่งยืนและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชนอย่างแท้จริง

ดังนั้น แนวทางการประยุกต์ใช้สำหรับชุมชนอื่น จากความสำเร็จของวัดบางแพรงและชุมชน ควรต้องมีการพัฒนาระบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ 1) สร้างศูนย์กลางการเรียนรู้ในชุมชน เช่น วัด โรงเรียน หรือศูนย์ชุมชน ให้เป็นต้นแบบในการคัดแยกขยะอย่างเป็นระบบ 2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกับกลุ่มจิตอาสาที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการขยะ เพื่อทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงและถ่ายทอดองค์ความรู้ 3) ผสานการจัดการขยะเข้ากับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การทำบุญที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การจัดกิจกรรมทางศาสนาที่ลดการใช้พลาสติกและบรรจุภัณฑ์ใช้ครั้งเดียวทิ้ง 4) สร้างแรงจูงใจผ่านกลไกต่างๆ เช่น การรับซื้อขยะรีไซเคิล การจัดตลาดแลกเปลี่ยนของใช้แล้ว หรือการให้รางวัลแก่ครัวเรือนหรือชุมชนที่มีการจัดการขยะดีเด่น 5) เน้นการปลูกฝังจิตสำนึกตั้งแต่วัยเด็กผ่านโรงเรียนและกิจกรรมเยาวชน เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ ความสำเร็จของการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมต้องอาศัยความมุ่งมั่นอย่างต่อเนื่อง การสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น รวมถึงการวัดผลและปรับปรุงระบบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว

อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดสำคัญในด้านกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (Data Validation) โดยผู้วิจัยไม่ได้มีการนำผลการวิเคราะห์และข้อสรุปที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์กลับไปยืนยันกับผู้ให้ข้อมูลในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอีกครั้ง (Member Checking) ซึ่งอาจส่งผลให้การตีความข้อมูลบางส่วนไม่สะท้อนมุมมองที่แท้จริงของชุมชนอย่างครบถ้วน นอกจากนี้ ยังไม่มีการจัดเวทีเสวนาหรือประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) เพื่อนำเสนอผลการศึกษาและรับฟังความคิดเห็นจากชุมชนเกี่ยวกับแนวทางการจัดการขยะที่เสนอ ทำให้ข้อเสนอแนะที่นำเสนอในงานวิจัยนี้อาจยังไม่ได้รับการทดสอบความเป็นไปได้และความเหมาะสมในบริบทจริงของชุมชนอย่างเต็มที่ ดังนั้น การวิจัยในอนาคตจึงควรเพิ่มกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการตรวจสอบข้อมูลและร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนา เพื่อให้ผลการศึกษามีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Arnstein, S. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Bang Rak Yai Subdistrict Administrative Organization. (2024). *Local Development Plan (B.E. 2566–2570), Revised Version 2/2567*. <https://www.bangrakyai.go.th/project-detail?hd=59&id=8941>
- Ellen MacArthur Foundation. (2013). *Towards Circular Economy*. <https://content.ellenmacarthurfoundation.org/m/50c85a620a58955/original/Towards-the-circular-economy-Vol-2.pdf>
- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.
- Greedisgoods. (2023). *What is stakeholder analysis? How to analyze stakeholders*. <https://greedisgoods.com/stakeholder-analysis/>
- Green Network Thailand. (2024). *7R principles: A sustainable solution to waste management*. <https://www.greennetworkthailand.com/7r/>
- INN News Agency. (2025). *“More Sa-ard” project at the Buddha Tooth Relic worship ceremony*. https://www.innnews.co.th/news/criminal/news_840310/
- Nonthaburi Provincial Office. (2018). *Nonthaburi Province overview report*. https://www.nonthaburi.go.th/Downloads/brief_nonthaburi.pdf
- Office of the Prime Minister. (n.d.). *Value of the land*. <https://www.opm.go.th/opmportal/index.asp?pageid=1559&parent=1559&directory=16355&pagename=content1>
- Pollution Control Department. (2024). *Report on the situation of community solid waste disposal sites in Thailand, 2023*. <https://www.pcd.go.th/publication/31985/>
- Pollution Control Department. (2021). *Handbook for reducing and separating household and officewaste*. https://www.pcd.go.th/wp-content/uploads/2021/09/pcdnew-2021-09-16_14-17-09_739673.pdf
- Pollution Control Department. (2023). *National waste management action plan, 2nd edition (2022–2027)*. <https://www.pcd.go.th/publication/28745/>
- Thai PBS. (2024). *“Garbage overflowing the city” Thais generate an average of 73,000 tons of waste per day*. <https://www.thaipbs.or.th/news/content/340722>
- The Gaia Movement USA. (n.d.). *The 5 R's: Refuse, Reduce, Reuse, Recycle, Repurpose*. <https://www.gaia-movement-usa.org/stories/the-5-rs-refuse-reduce-reuse-recycle-repurpose/>
- Vedantu. (2025). *Air Pollution Control*. <https://www.vedantu.com/biology/air-pollution-control> 2564

